

ПАМ'ЯТНІ ДАТИ, ЮВІЛЕЇ

¹Адаменко О.М., ²Адаменко Р.С.

¹Івано-Франківський національний
технічний університет нафти і газу

²ДВНЗ Прикарпатський національний
університет імені В. Стефаника

ВИХОВНІ, НАВЧАЛЬНІ ТА НАУКОВІ КРОКИ І СХОДИНКИ ДО ДОКТОРСЬКОГО СТУПЕНЯ ТА ПРОФЕСОРСЬКОГО ЗВАННЯ ЯРОСЛАВА АДАМЕНКА

Спогади батьків

Наукова біографія Ярослава Адаменка детально висвітлена у редакторському привітанні у зв'язку з його 50 річним ювілеєм («Екологічна безпека та збалансоване ресурсокористування», 2014, № 2 (10), С. 166-169). Ми ж, батьки Ярослава, спробуємо поділитись особливостями його виховання і навчання. Чому він обрав шлях геолога і еколога, що вплинуло на формування його життєвого кредо і чи справді в його долі відзеркалилось життя його батька і матері?

Зразу скажемо, що це не зовсім так, тому що Ярослав в найбільш переломний у житті молодій людини момент – виборі професії і шляху після закінчення школи поступив не так як ми з мамою йому радили і до чого готовили. Тоді, у 1981 р. наступала епоха комп'ютеризації технічних наук і автоматизації виробничих процесів на базі прикладної математики. Нам здавалось, що це найбільш перспективні напрямки розвитку економіки і науки. Тому ми подружись з завідувачем кафедри прикладної математики-деканом факультету автоматизації та електрофікації кандидатом технічних наук, доцентом Степаном Федоровичем Кукурудзом. Ярослав дружив з його дітьми –ще школярами Ростиславом і Назаром. Ми, як батьки, готували нашого сина до вказаної професійної діяльності через заняття в гуртках школи і факультету. Нам здавалось, що все іде по плану.

Перед вступними іспитами ми відправили маму на Арабатську стрілку в Азовському морі купатись і загоряти – і не мішати нам своїми переживаннями. Я, як перший проректор Інституту нафти і газу, написав заяву про вступ сина до інституту, вийшов зі складу приймальної комісії і пішов у відпустку.

Разом з старшою сестрою Ярослава – Наталочкою, а вона в той час була 21 річною студенткою істориком 4 курсу Івано-Франківського педагогічного інституту (нині Наталія Зоріна-старший викладач кафедри екології ІФНТУНГ) – так ось ми з Наталочкою забезпечували Ярославу «тили»: готовили їсти, слідували за його відпочинком, підготовкою до іспитів і т.д. І якою ж було для нас несподіванкою, коли наш абітурієнт в останній день подачі документів заявив, що він подав документи на « геологію та розвідку нафтових і газових родовищ». Ця для нас «бомба» свідчила про самостійність вибору сином подальшої своєї долі, незалежно від планів батьків.

Звичайно ж у Ярослава характер більш крутий ніж у батька, але він дуже справедлива людина. Тепер ми, і батьки, і сестра розуміємо, що вибір Ярослава був правильним і перш ніж його зробити, він продумував усе це не одну безсонну ніч.

Але повернемось , як кажуть, до витоків.

Ярослав народився 25 травня 1964 р. у поселенні Абагур, у 3 км від с. Єлань Новокузнецького району Кемеровської області. Абагур – це маленьке поселення біля одного із великих таборів політичних в'язнів «архіпелагу ГУЛАГу». Там, у фельдшерсько-акушерському пункті і з'явився на світ Ярослав. Чому там ? Тому що біля

с. Єлані на березі р.Кондоми, правого допливу р. Томі, в передгір'ях Гірської Шорії будувалась база Кузбаської геолого-гідрогеологічної (потім Західно-Сибірської геологічної) експедиції. Ми, молоді геологи випусків 1957-1958р. із Ленінграда, Вільнюса, Воронежа, Новочеркаська, Києва, Львова і багатьох інших міст, а нас прибуло в цю експедицію 215 інженерів і стільки ж техніків, не тільки жили в Єлані, а й будували житло (переобладнували бараки бувших таборів), дитсадок, школу і навіть спортклуб.

Коли Риму Серафимівну о 4 годині ранку із Єлані везли в Абагур на УАЗику, то наш водій Володя казав, щоб був син, то треба їхати лівим боком ґрунтової дороги і щоб колеса «не вилазили з кювета». Так і зробили, щоб народився син, бо донька (Наталка, 1960 р. народження) в нас уже була.

Як тільки Ярослава привезли в наш будиночок і положили запеленалого спати, півекспедиції зібралось у Адаменків відмітити цю важливу подію ящиком болгарського коньяку «Плиська», копченим тайменем і китайськими яблуками. Скориставшись зайнятістю дорослих, чотирирічна Наталочка схопила запеленалого братика і понеслась по вулицях Єлані хвастатись своєю живою лялькою. Зі сльозами на очах вона довго не віддавала свою лялю і тільки погодилась «обміняти» на апельсини, які тоді привозили із Москви.

А далі довелось привезти із с. Жари (з-під Ленінграда) Римину бабуську Мавру, щоб вона «сиділа з дітьми», а ми з дружиною могли працювати, бо на 92 р. 50 коп. моєї колекторської¹ зарплатні можна було прожити лише один тиждень. Ось так і виховувались наші діти в умовах польової геологічної експедиції. Спочатку була баба Мавра, яка через півроку поїхала в свої Жари до дочки, Риминої тітки Ольги Йосиповної, у якої були свої три доньки і купа малечі, а працюючи сторожом на залізничному переїзді теж не багато заробиш на велику сім'ю. Після того ми носили дітей у село до різних бабусь, де діти спали у підвішених до стелі колисках, разом з чужими дітьми, іноді брудними і з вошами. Тільки після побудови силами самих же геологів дитсадочка, коли нашим дітям було вже 6 і 2 роки, нам стало легше.

На період літніх (травень-вересень) польових експедиційних досліджень (а наша експедиція виконувала геологічну зйомку і пошуки корисних копалин, тобто складала карти масштабу 1 : 200 000 території Алтайського краю і Кемеровської області) ми, Рима або Олег відвозили дітей до моїх батьків на Чернігівщину, а восени забирали їх у Єлань. А це перельоти Новокузнецьк-Новосибірськ-Москва-Київ і 200 км автобусом до мого села Ядути Борзнянського району Чернігівської області. І всі гроші, що накопичували за зиму, збагачували «Аерофлот». По-іншому ми не могли, тому що хотіли працювати у польових партіях разом. Отже, якщо хтось думає, що ми поїхали з Ленінграда в Сибір за «длинным рублем», то це зовсім не так. Ми в своєму житті такої мети не ставили і дітей виховували в такому ж дусі. Для нас з Римою головним було кохання, що спалахнуло у 1953 р. і стало єдиним на все життя.

Де б ми не були, я в Хібінах, а вона в Пітері, я – на Тянь-Шані в Киргизії, а вона в Узбекистані, я на Уралі чи на Байкалі, в Саянах, у Гірському Алтаї, в Евенкії чи Якутії, в Бурятії чи в Монголії, на Таймирі чи в Туркменістані, у горах і пустелях Казахстану, в Криму чи в Карпатах, а Рима в інших містах, ми кожний день писали листи одне одному. Ці листи збереглись на все життя (вони опубліковані частково в моїх книгах «Мій дім-Земля», «Мій дім – Україна» – романи життя, науки і кохання) і наші діти таємно читали їх, а це не могло не впливати на їх виховання, бо там були описані кожний день нашого життя і кохання і кожний кілометр наших маршрутів.

І ще раз про «длинные рубли» сибірських заробітків, та про наші статки. Ми з Римою познайомились в Ольгино – дачному поселенні у 20 км від Ленінграда, де на березі Фінської затоки Балтійського моря, серед вікових соснових борів у дерев'яних будиночках поселяли студентів, що не попали до гуртожитків. Я там жив на 1-3 курсах і лише на третій рік попав у гуртожиток рідного Гірничого інституту.

¹ Колектор – це молодший геологічний працівник, типу нинішнього молодшого спеціаліста (бакалавра)

Сосни і піски Ольгино нагадували мені рідну Чернігівщину, де серед поліських боліт по берегах Десни-красуні зпокон віків проживали мої предки – сіверські племена слов'ян.

У Пітер я поїхав тому, що там була найкраща гірничо-шахтарська школа тої країни, в якій ми жили. Там вчилися і викладали знамениті геологи – О.П. Карпінський, Є.С. Федоров, В.А. Обручев, О.М. Заварицький, І.В. Мушкетов, Д.В. Наливкін, М.М. Тетяєв, Н.І. Толстихін, П.М. Татаринів та багато інших. Багатьох із них я ще застав і слухав їх лекції, зачитувався їх книгами. Хто не знає «Землю Саннікова» і «Плутонію» академіка В.А.Обручева? А я його слухав, коли «патріарху геології» було 96 років. Я усе це знав ще у школі і тому поїхав на берега Неви, до колись творили Т.Г. Шевченко, В.І. Вернадський, М.В. Гоголь і багато-багато геніїв української культури і науки. Про усе це я писав Римі у своїх листах, а потім в книгах. Діти наші усе це всмоктували як губки і це явно вплинуло на їх виховання.

Рима приїхала в Ленінград з далекої Киргизії, де вчилась у м. Карасу Ошської області, а народилась в узбецькому кишлаку Янги-Курган Наманганської області. Її батько походив із козацького роду Чикиризових, що прийшли у Середню Азію в кінці ХІХ ст. під керівництвом генерала Єрмілова «добровільно приєднувати» Туркестан до Росії. Мама моєї дружини – теж козацького роду, Пензенської області. І сьогодні мені зовсім не зрозуміло, чому донські козаки, які прийшли у донецькі степи з Запорізької Січі, коли її розігнала у кінці ХУІІІ ст. цариця Росії Катерина ІІ, чому ці потомки наших українських козаків воюють проти України у складі Російських військ на Донеччині і Луганщині.

В Ленінграді Рима не змогла поступити у медичний інститут і тому пішла в електровакuumний технікум, який також орендував для своїх студентів дачні будиночки у Ольгино. Ось так на далекій Півночі і звела доля двох випускників-десятикласників із далеких гір Середньої Азії і Чернігівського Полісся. Під час навчання весь вільний час, а його було мало (у 6.40 ранку на електричку до Чорної річки, де колись відбулась дуель між Дантесом і Пушкіним, потім 18 зупинок на трамваї № 21 до набережної лейтенанта Шмідта, де біля Балтійського заводу на березі Неви стояв легендарний спочатку Гірничий кадетський корпус (з 1773 р.), а потім – Гірничий інститут. Після пар таким же чином їхали в Ольгино. Часу не вистачало, бо треба було утриматись на 1 курсі, а багато кого виключили, але ми з Римою знаходили час відвідувати Маріїнський оперний, Великий драматичний ім. О.С. Пушкіна, музкомедії, сатири і гумору Аркадія Райкіна та інші театри, Ермітаж, Руський та інші музеї, Публічну бібліотеку ім. Салтикова-Щедріна та ін. Усе це було край необхідно, бо нам потрібно було «доганяти» своїх колег, в основному ленінградців, за виключенням лише кількох із Талліна, Риги, Владивостока, Сиктивкара, Польщі, Німеччини.

Цікавий був випадок, коли у 1956 р. Рима закінчила технікум з червоним дипломом, але розподілу за державним замовленням не отримала, попросту від неї хотіли відмовитись, тому що ленінградської прописки у неї не було. Але ми звернулись з особистим листом до Голови Верховної Ради СРСР К.Є. Ворошилова і лист спрацював. Вона отримала місце технолога на заводі військово-промислового комплексу «Світлана» і гуртожиток на околиці Пітера, в Озерках. Через рік, коли я отримав диплом з відзнакою і розподіл у м. Сталінськ (нині Новокузнецьк), Рима вже була головним технологом цеху і під її началом працювало 180 жінок, що монтували пальчикові радіолампи. Пришлось «зірвати» Римі з високооплачуваного містя і їхати у Сибір.

Я міг би лишитись в аспірантурі – запрошення були з різних кафедр, але мене манили експедиції у високі гори, бо тільки там можна було знайти цікаві геологічні процеси і не розкриті таємниці надр. А це стало би основою майбутньої дисертації. Багато хто з випускників – ленінградців хотів лишитись ближче до дому, «під крилами» батьків. Така можливість була і в мене: деякі наші дівчата «полювали» на перспективних колег – випускників. Мною теж цікавилась Т. – дочка адмірала з великою квартирою у центрі.

Я навіть був у них дома, разом проявляли фотоплівки². Але у мене була Рима і я її не міняв. Тому ми і поїхали в далеку Гірську Шорію на півдні Кузбасу, щоб бути завжди разом.

Але це вийшло не зразу. Я у серпні 1957 р. Поїхав за розподілом до Новокузнецька в експедицію влаштуватися на роботу, вияснити, де будемо жити. Рима ж кинула Пітер, звільнилась з престижної роботи і поки що поїхала до своїх батьків у Карасу. Тільки у листопаді ми возз'єднались, коли мені нарешті дали у поселенні Нагірному кімнату без підлоги, бо до нас це була конюшня, у 16 кімнатному бараці рядом з будівництвом Том-Усинської ГРЕС. Кому вдавалось втекти з цієї «стройки комунізму», співали:

Прощай поселок грязи – скуки
И ты невиданная ГРЕС.
Прощай страданья, горе, муки
И наш паршивенький навес³.

«Комсомольцями» на цих будовах були розконвоїровані «зеки», які після відбування терміну ув'язнення ще по кілька років жили на поселеннях. Вони часто втікали з-під конвою або охорони. Перед тим забігали у поселення геологів в Нагірному або Єлані, щоб переодягтися – поміняти свої полосяті «кухвайки» (телогрейки) і брюки на цивільну одягу. Були і ми свідками такого: одного разу, коли Рима була у кімнаті, на кухню забіг такий «зек», швиденько одягнув, що там знайшов, і не звертаючи ніякої уваги на Риму, побіг далі. Може йому пощастило...

І ось ми з Римою пристосували свій навес до довгої зими, накривши розбиту кінськими копитами підлогу дошками, перегородили своє житло у 12 м² стінкою із обоїв, щоб виділити кухню, сколотили стіл із чайного ящика, що став нам і кухонним і письмовим, обклеїли пошарпані стіни географічними та геологічними картами, повісили книжну полку (а книги я купляв ще з Ленінграда – це була професійна наукова, пригодницька література видатних мандрівників Лівінгстона, Міклухо-Маклая, Хейердала та ін.)⁴. В ті часи дістати хороші книги було не легко. Ми з колегою Вітаутасом Канопою щосуботи їхали в баню за 30 км з Нагірного до районного центру м. Миски, де зливаються дві великі ріки Гірської Шорії – Том і Уса, і там після бані, як кажуть «сам бог велел», дозволяли собі зайти в магазин «Книги», щоб купити черговий дефіцит. Ми планували мати дітей і треба було подбати про їх майбутнє виховання, а це були – книги. Особливо тоді цінувались досить дешеві для нас книги чехословацького видавництва «Артія» про подорожі у Південну Америку і Африку, кольорові альбоми Іозефа Аугусти – Зденека Буриана «Жизнь древнего человека», «О мамонтах» та ін., а також серія «Жизнь замечательных людей» та ін. Дивним чином, там же у Мисках я купив шевченківського «Кобзаря» та «Байки» Є. Гребінки українською мовою.

Само-собою розумілось, що після бані ми повертались у Нагірний, де Рима Серафимівна дозволяла нам «по-маленькій» і пригощала фірмовою смаженою на салі картоплею. А сало і домашню ковбасу прислали мої батьки Максим Максимович і Олександра Петрівна – сільські вчителі із Ядут, де під Різдво різали кабанчика один раз на рік, як тоді було прийнято у селах. Посилку з салом і ковбасою ми зберігали у природному холодильнику – тобто вивішували у кватирці за вікном. Зимою снігу намітало вище вікон і одного ранку наше сало вкрали. Нам було дуже жалко...

² На зустрічі випускників 1957 року, через 25 років, ми зустрілись з Т. Вона вже була капітаном 1 рангу, доктором геолого-мінералогічних наук і керувала морським бурінням на нафтових платформах у Баренцовому морі

³ Навесами в Сибіру називали бараки, тонкі стіни яких не захищали «зеків» від 40–50 градусного морозу.

⁴ За 17 років в Сибіру ми з Римою зібрали кілька тисяч томів, які при переїздах залишали в бібліотеках Єлані, школи № 24 в Іркутському Академістечку, Ядугинській середній школі на рідній Чернігівщині, у Галицькій академії та її факультеті у м. Копичинці на Тернопільщині

Але були і веселі пригоди в Нагірному, де багато геологів зимували 1957-1958 рр., бо в Єлані, у 40 км від Нагірного ще не висточало житла. Коли Риму у листопаді привіз з Новокузнецького вокзалу (вона прилетіла від батьків з Середньої Азії літаком Андижан – Ташкент – Новосибірськ і поїздом до Новокузнецька) начальник Мінералогічної партії Вольфрам Михайлович Токарев, у якого ми купили 1,5 містне ліжко з панцирною сіткою, що провисала до полу, для сімейного життя, так ось, коли він вів Римму, натягнувши на неї свої гумові чоботи « від грязі», від зупинки автобуса до нашого бараку, то один чобіт так глибоко застряг у болоті, що Рима явилась до нашого навеса на одну ногу боса. І сміх, і гріх.

Другий гуморний випадок у Нагірному сколихнув всю округу: біля автобусної зупинки перевернувся ОРСівський⁵ КАМАЗ, доверху завантажений ящиками з горілкою. Уцілілі пляшки свідки події (а серед них були і ми з Вітаутасом Канопою, бо саме в цей час повертались з бані) збирали і повертали розгубленим постачальнику і водію, а розбиті пляшки при морозі мінус 40-50⁰ С перетворились у заморожену кригу з битим склом. Кілька днів потім багато охочих до дармової випивки ломачами і лопатами «довбали» цей лід і збирали цю міцну «окрошку» у відра. Багато сміху і пересудів викликали у нашому 16 кімнатному бараці чоботи і боти холостяків – геологів, які вранці знаходили під дверима у незаміжних дівчат. Вже з початком роботи у конторі (камеральці по-геологічному) всі знали, у кого ночував Юра Щербатий або Муся Башкатов. Богато таких «ухажеров» поженились, але в більшості це були лише пригоди.

У нашому бараці завелось ціле царство мишей, від писку та ігрищ яких вночі неможливо було спати. Пришлось прийняти у свою сім'ю молодого котика. Він почав ловити мишок і за своєю звичкою спочатку грався з мишкою, а вже потім....Дуже часто мишка виривалась від невдалого хижака – мисливця. І тоді котик Тузя почав «плакати», м'якати, бити лапами по ліжку. Приходилось мені вставати, шукати мишку – втікача, пересуваючи ящики, столик, а іноді і ліжко, ще раз ловити ту саму мишку і віддавати її котику. Все нарешті стихало і ми продовжували спати.

Іноді в бараці виникали трагічні ситуації, коли п'яні буровики ганялись з сокирами за своїми коханими, підозрюючи їх у любовних гріхах. Дехто з потерпілих жінок переховувались і в нашій кімнаті до ранку, поки ревнивець не вгамується і не просплиця.

А одного разу я повертався з відрядження поїздом Бійск – Новокузнецьк. Серед ночі наш вагон на станції Салаїр відчепили від поїзда, тому що через кілька купе від моєї полиці, де я спав і нічого не чув, коли у п'яному спорі між картбожниками виникла пістолетна стрілянина, в результаті вбили бомжа, що спав на верхній полиці і був, як кажуть, «не при чем». Картбожники помирились і зрозуміли, що вони вкоїли, тільки після того, як з верхньої полиці покапала на них кров бомжа. Вагон відчепили, а пасажирів відправили у приміщення вокзалу чекати іншого поїзда, бо наш уже пішов. «О tempora, o mores» («О времена, о нравы» – подумав я), бо навіть в перший день по приїзді у Єлань теж попав у халепу.

Прогулюючись околицями нашого майбутнього поселення – експедиції – і маючи дещо екзотичний для Сибіру «прикид» – жовтий плащ у крупну клітку і світлокоричневий фетровий бриль, такий вигляд викликав підозру у єланських аборигенів. Вони викликали наряд міліції і мене швиденько взяли під руки і відвели у сільраду. Там був телефон і начальник експедиції Мецнер Микола Андрійович підтвердив, що той «чудак» – геолог, що тільки що прибув із далекого Пітера як молодий спеціаліст. Про начальника експедиції та інші свої пригоди з блюстителами порядку я ще розповім, якщо не забуду.

А поки що повертаємось до Нагірного – нашої першої зимівки. Через кілька місяців роботи стало зрозумілим, що за 95,5 рублів моєї зарплатні і безробітній дружині прожити неможливо. І я став « пробивати» їй роботу. Змилювався начальник Гідрогеологічної партії по прізвищу Українчук – єврей, що працював у Мисках після закінчення Одеського

⁵ ОРС – отдел рабочего снабжения, в ті часи все постачання товарами відбувалось через відомчі ОРСи.

університету. За настоянням М. А. Мецнера, щоб допомогти нам «стати на ноги», Риму взяли гідропостерігачем. Потрібно було позмінно, іноді вночі, їхати із Нагірного за 30-50 км в бік Мисків на гідрогеологічні свердловини, де в 40-50 градусний мороз у будці буровиків вона заміряла дебіт і пониження рівня підземної води при відкачці компресором. Прийшлося погодитись на таку роботу. Ось куди я привіз кохану дружину після теплового гуртожитка і престижної «грошової» роботи на заводі «Світлана» в Ленінграді...

Але ми не втрачали духа, бо знали, що доб'ємось успіхів і в роботі, і в науці, і в житті. Потрібно тільки працювати. Чому я так детально згадую усе це. Бо надіюсь, що може теперішні молоді спеціалісти, яких запрошують у Харківську або Чернігівську області на розвідку чи розробку нафтогазових родовищ, не хочуть їхати далі Коломиї, а влаштовуються у барах, супермаркетах чи на ринках.

Я пишу про це так детально, щоб було зрозуміло, чому ми «не заводили дітей» у ті молоді роки. В тих умовах це було не можливо. Хто це зробив, то кидав усе і тікав, не відпрацювавши три положені молодому спеціалістові роки, втікав до своїх батьків у Європу. Ми також вибачаємось перед своїми дітьми, які могли б повстатись на світ на кілька років раніше. А так Наталочка народилась через чотири роки (у 1960 р.) після нашого одруження (1956 р.), тобто через три роки після нашого прибуття у Сибір за направленням з інституту (1957 р.), а Ярослав народився у 1964 р. Звичайно ж після тої жахливої зими 1957-1958 рр. ми, як і багато інших молодих спеціалістів нашої експедиції, планували «відбути» положені три роки і пробиратись у Європу. Але замість трьох років ми попрацювали в Сибіру аж сімнадцять років (до 1974 р.), виростили там дітей, а робота була настільки цікавою, що я став спочатку кандидатом (1967 р.), а потім і доктором (1971 р.) наук, а Рима закінчила біологічний факультет Томського університету і стала одним із 10 в СРСР фахівцем рідкісної професії палеозоолога – мікромамаліста, зібрала прекрасний палеонтологічний матеріал і у 1978 р. захистила кандидатську дисертацію.

Але поки що повернемося у нашу сибірську епопею. Гідропостерігачем Рима працювала до травня 1958 р., а потім її взяли радіометристом (після відповідних курсів) на польову роботу разом зі мною, спочатку в Усть-Канську, а через рік, у Бійську геологозйомочну партію. Я за той час «виріс» із старшого колектора, минувши посади молодшого геолога, інженера – геолога і старшого геолога, зразу став начальником Бійської партії. Я займався керівництвом геологами і буровиками, кожного дня ходив у маршрути, рисував геологічну карту масштабу 1: 200 000 Бійського листа (а це квадрат 70 x 70 км), що займав межиріччя Бії і Катуні, де з них народжувалась велика сибірська ріка – Об, що несла свої води з Гірського Алтаю через усю Західно-Сибірську низовину до Північного Льодовитого океану. Рима ж з радіометром на грудях йшла вслід за геологом маршрутом, вимірюючи через кожні кілька метрів радіацію. Це потрібно було для масових пошуків уранових родовищ. Усе це було страшно засекречено від шпівнів і навіть у звітах слово «уран» було замінено на «азбест».

Рима у всі роки була зі мною в експедиціях і це було правильно, бо в геологічних партіях були молоді студентки-практикантки і іноді геологи після літнього польового сезону поветались на базу в Єлань з новою дружиною. Я завжди був і в горах, і в тайзі зі своєю Римкою. Щоб не відставати від мене, як прогресуючого науковця, вона вивчилася на палеозоолога, що було нам дуже потрібно для «розчленування» (поділу на вікові пласти) четвертинних відкладів. Рима два рази на рік їхала в Томськ на сесію, а я залишався з маленькими діточками. Одного разу, пам'ятаю, вона приїжджає з сесії, заходить до кімнати, а на дивані стоять наші дітки 6 і 2 років, а я їх намазую зеленкою, рятуючи від вітрянки.

І ось у 1958 р. після польового експедиційного сезону начальник експедиції М.А. Мецнер переселив нас з Нагірного до Єлані. «Прощай поселок грязи-скуки» – заспівало кілька сімей, отримавши по одній кімнаті у чотирикімнатному будиночку. В одній жили ми, у другій – Евлампій Лашков і Вітаутас Канопа із Вільнюського

університету, у третій – Блюмани: Боря, Інга та її мама Зоя Генріхівна зі Свердловська (нині Єкатеринбург), а у четвертій – стара «холостячка» Лена Нечаєва (стара – тому що їй було 30, а нам – по 25-30 років). «А може б дали нам 2^х кімнатну» – обережно спитав я начальника. Микола Андрійович серйозно відповів: «Народите дитину – тоді буде вам 2^х кімнатна». А мою заяву на квартиру, написану на верхній половині білого аркушу паперу формату А4, він перегнув пополам, акуратно спеціальним ножичком відрізав нижню половину, незаняту текстом, і мовчки положив собі у спеціальну папочку. «Папір треба економити, як і всі інші ресурси» – зрозумів я його мовчазний погляд. Так виховував нас, молодих, наш старший (йому було близько 40 років) наставник – німець Мецнер. Це був «закалённый» сибіряк, досвідчений геолог із німців Саратовського Поволжжя, прекрасний будівельник, господарник, наш батя і друг. Він створив потужну геологічну базу, побудував прекрасну дорогу до Новокузнецька, міст через р. Кондому і т.д. В наші дні експедицією керує молодший син нашого патріарха – Олександр Мецнер, який у 1958 р. ще вчився у школі. В дні святкування 50-річчя експедиції (у 2007 р.) ми з Римом отримали кольорове запрошення на урочистості у Єлань, але на жаль за станом здоров'я не змогли поїхати в нашу альма матер, а відправили лише привітання. Багато наших колег, наприклад Юра і Ніна Колихалови, Лена Нечаєва та інші і тепер жувать там, вийшовши на пенсію.

Побажання М. А. Мецнера було реалізоване: через 2 роки 18 березня 1960 р. народилась Наталка і ми отримали 2^х кімнатну квартиру, а через 4 роки новонародженого Ярослава вже принесли у 3^х кімнатку. Про їх виховання у сибірських ізбах ми вже писали вище. Потім в експедиції з'явився дитсадок, а за ним і школа. Наталка пішла в перший клас у Ядутах, тому що нас з Римом у вересні 1967 р. нагородили путівками в Болгарію за відкриття Бистрянського родовища джеспілітів «залізної руди типу Кривого Рогу». Проучилась під керівництвом бабуськи Шури і діла Максима два тижні, а ми, повернувшись з Слинчев Брягу Чорного моря, повезли Наталку в Єлань, де вона продовжувала навчатись до 1968 р.

Ярослав же, народившись в Абагурі у 1964 р., до школи пішов вже в Іркутському академістечку 1971 р., куди ми переїхали у 1968 р., після захисту кандидатської дисертації (1967 р.) і обрання мене за конкурсом старшим науковим співробітником Лабораторії неотектоніки і геоморфології Інституту земної кори Сибірського відділення АН ССРСР. Ми отримали прекрасну 3^х кімнатну, а через пару років 4^х кімнатну квартиру в так званому «професорському будинку». І почалось звичайне міське життя.

Академістечко розташовувалось на високому схилі лівого берегу Ангари, нижче греблі Іркутської ГЕС. А за містечком починалась тайга, що покривала передгір'я Саян до самого кордону з Монголією.

Діти наші вчилися у середній школі № 24, нічим особливим себе не видавали, були «твердими» хорошистами, дружили зі всіма у своїх класах, іноді заслуговували подяки від вчителів: Наталочка за прекрасні акварельні малюнки, а Ярослав – за вироби із дерева або фанери. Спортивні досягнення були лише у доньки. Ми возили її на каток у сусіднє містечко політехнічного інституту. Заняття з фігурного катання відбувались на відкритому льодовому стадіоні, іноді при температурі мінус 30-40⁰С. Але бажання до занять було великим і одної зими Наталка Адаменко – учениця 4-го класу завоювала титул чемпіонки академістечка.

Найбільшими св'ятами для нас були вихідні дні, коли ми всі їхали в центр Іркутська у кінотеатр «Сибір», не пропускаючи жодної прем'єри. Активно відвідували драмтеатр і музкомедію. Не пропускали гастролерів, особливо з України: Софію Ротару з її сестрами Лідією та Аурікою, Аду Роговцеву і Костю Степанкова, Юрія Гуляєва та багатьох інших. Осолово «запав у душу» Дмитро Гнатюк, від якого ми вперше почули «Черемшину». Разом з «Червоною рукою» ці пісні беруть за серце кожного українця, та й не тільки українця, вже півстоліття. А в теплі осінні дні йшли у тайгу, де була маса грибів, ягід червоної смородини, брусниці і чорниці, кедрові горіхи і звичайно ж чудове повітря

під кронами велетенських модрин, кедрів, сосен і ялин, що чередувались з березовими перелісками. Ярослав дуже любив всілякі «чудища» із корневищ, тягав до дому не тільки гілки, пеньки, а й цілі сухі дерева. В одному з кутів великої кімнати він спрорудив альпійську (краще сказати сибірську або саянську) гірку з деревами, кущами, пеньками та ін. представниками лісової рослинності.

Під час наших походів по тайзі ми часто спостерігали косуль, оленів, зайців, десь рядом ходили і ведмеді, а білочок була велечезна кількість. Вони жили в Академмістечку, часто «підсувались» до відпочиваючих на лавочках і вимагали горішків, сухариків або цукерок. Діти дуже любили тварин: у нас постійно жили котики (в тому числі і сіамські), черепахи, хом'ячки. А одного разу діти принесли із тераріуму Інституту зоології і фізіології парочку білих пацюків. «Мама ж їх не викине, бо ми подаруємо їй цих гризунів на день Паризької комуни» – заявили дітки. Пацюки бігали по нашій квартирі кілька діб, а потім пришлось їх повернути туди, звідки їх подарували, не дивлячись на те, що Рима була фахівцем-палеозоологом, якраз по древніх гризунах.

Славіку ще не було і 4^x років, як ми вже їх обоїх взяли в експедицію у Байкальський хребет, де тоді наш інститут разом з геологічним управлінням вели пошуки бокситів (сировини для Іркутського алюмінійового заводу). Жили у брезентових наметах, підлога яких була накрита хвойними «лапами» і кошмою. У когось були розкладачки або надувні матраси, але більшість спали на кошмі. У нашій 4^x містці діти спали внизу, а ми з Римою на розкладачках. Після довгих вечірніх розмов, якими ми убаюкували дітей, несподівано звучало: «Поговоріть про геоморфологію» або «А що таке еоплейстоцен?».

Рано-вранці ударом об кусок заліза або залізничного рельса наша кухарка «піднімала» всіх до сніданку, а потім – в маршрути. Діти бігали у лісок, хто наліво, хто направо, з відрами в руках для грибів. За 10-20 хвилин 10-літрові відра були повні грибами – підосичниками, підберезовиками, сиріожками та ін. На жаль, у Сибіру білі гриби зустрічаються тільки до довготи Новосибірська-Томська, а далі на схід їх немає.

Звичайно ж наші діти в експедиції були не самі – разом з наметами вони робили спеціальну огорожу для своїх хом'ячків і черепахи. Вдень, хто не йшов у маршрут, сушив гриби і збирав ягоди. Полуниці на відкритих полянках було стільки, що обертаючись кругом себе на одній «п'ятій» точці можна було набрати кілька літрів крупної ягоди. Якщо треба було брусниці або чорниці, то заглиблювались у тайожну чащобу.

Запам'ятався наш табір на р. Манзурка, притоки р. Іркут. Недалеко був одноіменний бурятський улус (поселення), де відбував заслання відомий російський революціонер В. М. Молотов. Дехто із старожилів його пам'ятали. Коли його вже радянська влада заслала послом у Монголію, то він приїздив у Манзурку (за 200 км від Іркутська). Так ось на р. Манзурці нас заливали дощі і вода поступово піднімалась до наметів. Діти і жінки піднимали тривогу, але ми зі своїм прорабом Арленом Кульчицьким поставили табір на самій високій терасі і повинь нам не загрозувала. Після тижневих злив табір професора Семена Замараєва – відомого тектоніста і магматолога – затопило вночі. Вони витягували намети і свої речі з води і завантажували свою машину ГАЗ-66, що стояла вище на схилі гори. Потім евакуювались до нас «чуть світ-зоря» і були здивовані, що нас не затопило. «Геоморфологію треба знати. Ми стоїмо на конусі виносу» – сказали професору наші діти, яким Арлен Олексійович сто разів пояснював, чому нас не затопить, бо вони дуже боялись за хом'ячків і черепаху.

А ще був випадок, коли я вдруге за своє життя заблудився в тайзі, та ще й з дітьми. В Тункинській западині Байкальської рифтової зони грабенів – а це широка (до 30 км) міжгірська рівнина з майже плоским рельєфом, ускладненим різноорієнтованими невисокими пісчаними дюнами, покритими густою тайгою, орієнтуватись було дуже складно. Мене з донькою (8 років) і сином (4 роки) висадили серед цього безкінечного тайожного моря вивчати розріз перегляціальних пісків, відкладених потоками талої води з Саянського льодовика. Завершивши роботу в середині дня, ми пішли до свого табору, а до нього пішки було 10 км. Орієнтуватись без сонця тільки по компасу було трудно: рельєф

складний, кругом тайга і маса комарів. Перші кілометри ми йшли спокійно, а за 2 години я зрозумів, що ми блукаємо, не відомо де. Діти спочатку веселились, збирали ягоди, а потім захотіли їсти. У мене у заплічнику була банка тушонки і хліб, але я був не впевнений, коли ми вийдемо із тайги. «Їжу треба економити» – пояснював я дітям. І тоді Наталка зрозуміла, що ми заблудились. Вони мовчки терпіли, а іноді голосно співали. Щоб несподівано не наткнутись на мішку-косолапого, «хазяїна тайги», як називають ведмедя місцеві жителі-буряти, ми били геологічним молотком по каменям і деревам, відгоняючи косолапого, якщо він десь бродив поблизу. Так ми ці 10 км долали до самого вечора, кілька годин, аж поки не почули запахи диму від багаття і вистріл з ракетниці. Через кілька хвилин ми вже були у таборі, що стояв на березі Іркута серед невисоких (до 100 м) шлакових вулканів у підніжжя Тункинських Альп. Діти забули про тушонку і «наминали» уху із байкальського омуля. Але спогади про цей маршрут Ярослав та Наталка згадують і зараз.

Щоб не возити дітей за собою в експедиції, ми відправили їх в піонерський табір, що був розташований на одній із заток Ангарського моря – водосховища Іркутської ГЕС, що простягається на 70 км від греблі у м. Іркутську до Шаманського каменя на оз. Байкал, де знаходиться витік Ангари. Табір був у мальовничому куточку, посеред затоки навіть стояв напівзатоплений старий колісний пароплав, на якому гралися діти. Були і інші розваги, спортивні змагання, ігри, концерти, екскурсії на Байкал і в турбінний зал ГЕС... Але в першу ж суботу, коли ми приїхали провідати відпочиваючих піонерку і жовтень, діти категорично попросились в експедицію. «Тут скучно, ми не хочемо відпочивати, забирайте нас з собою» – була їх вимога. Прийшлося виконувати такі вимоги. І ми повезли їх у с. Качуг, де верхів'я р. Лени пересікала БАМ – Байкало-Амурська магістраль.

В Качузі була наша експедиційна база, невеличкий аеродром, з якого ми вели рекогносцировку літаками і гелікоптерами, вивчаючи можливі небезпечні геологічні процеси (обвали, зсуви, осипища, ерозію берегів рік, карстові провали, сліди древніх землетрусів і т.ін.), щоб забезпечити майбутню залізницю БАМ. Діти знали про таку нашу роботу і мріяли також «політати». На жаль, це їм не вдалось...

У нашу з Римою задачу входило шукати рештки древніх гризунів у гравії розрізу Малі Голи. Це було необхідно, як я уже згадував вище, для визначення різного віку геологічних нашарувань. Із розрізу у мішки набирали гравій, піски, глини, тягли їх на своїх горбах за 2-3 км до води, а там промивали вручну на спеціальних ситах до фракції 1 мм, з якою попадались зуби древніх гризунів, що піддавались діагностиці і тим самим визначали вік. Збагачений при промивці гравій ми сушили, а потім, перебирали кожне зерно гравію, пінцетом вилловлювали зубки. Робота дуже копітка, для тих, хто цього не розумів, була дуже «нудна». Приходилось призначати премії нашим колекторам, технікам і робочим. А наші дітки займались цим пошуком з великим задоволенням, бо розуміли, що допомагали мамі і батьку.

В період нашої роботи у Малих Голах, діти сиділи у сільському готелі («заезжая изба»), сушили і перебирали гравій, добуваючи з нього зубки. Нам це запом'яталось тому, що іменно 20 липня 1969 р. людина вперше ступила на Місяць. Це був американський астронавт Армстронг і його напарник Олдрін. Ми слухали «Голос Америки», бо там його радянські служби не глушили. Діти дуже цікавились цією подією. Ми їм, як могли, пояснювали про Місяць, планети Сонячної системи, Галактику і Космос. Виникали гострі спори і багато питань вже тоді з'ясували і Наталка і Ярослав на все життя.

Біля Качуга на розкопках однієї з палеолітичних стоянок нам пощастило познайомитись з видатним сибірським всесвітньо відомим археологом академіком Олексієм Павловичем Окладниковим, уроженцем Верхньо-Ленського краю. Його цікаві розповіді про пошуки слідів-артефактів наших древніх предків на Далекому Сході, Алясці, Монголії і Якутії запали в нашу пам'ять назавжди. Це був не тільки видатний вчений, а й запальний романтик. Лише один приклад: щоби знайти, звідки витікає одна із крупних рік Азії, він орендував літак АН-2 а потім і гвинтокрил, кілька днів літав над

болотами серед міжгірських западин, нарешті знайшов маленький потічок – витік Лени, приземлившись біля нього, поставив величезний щит (білборт, по-сучасному), на якому було написано: «Здесь начинается Лена».

Йшли роки, діти підростали, і ми разом з ними. У 1967 р. Наталка закінчила 1 клас, а я захистив кандидатську дисертацію. Через 5 років була готова докторська. Я дописував її в польовому таборі на р. Манзурці. Для захисту від кровососів-комарів, що хмарами іноді закривали навіть сонце, ми з Арленом (розшифровується: Армія Леніна – так у сталінську епоху називали дітей; був у нас Извил – исполняй заветы Владимира Ильича Ленина і багато інших, що постраждали від «патріотизму» своїх зациклених на марксизмі-ленінізмі батьків), так ось, ми з Арленом Олексійовичем, моїм незмінним прорабом, тобто помічником по господарських справах, змайстрували із жордин ліщини каркас і закрили його марлевым пологом. Получився куб. Коли Ярослав побачив таку чудернацьку споруду, то виголосив: «Кандидатську ти писав у квадраті», – тобто у моєму квадратному кабінеті 4Х4 м², – «а докторську пишеш в кубі, бо це більш серйозно!»

І ось наступив останній для нас польовий сезон у Сибіру. Ми вибрали для цього найкраще місце: бальнеологічний курорт Аршан (кипляча вода, по-бурятськи), розташований під трикілометровою майже вертикальною стіною Тункинських Альп, що «нависають» над западиною Байкальської зони рифтових розломів. З глибини у 2-3 км на поверхню вириваються мінеральні води: термальні (до + 60 °С, сірководневі, нарзанового і боржомного типів та ін.). Вище курорту в глибокій ущелині – бурхливі водоспади та інша гірська екзотика. У наш загін, крім 4^х Адаменків, входили кандидат географічних наук із нашої ж лабораторії Дмитро Валентинович Лопатін (нині – професор кафедри геоморфології географічного факультету Санкт-Петербурзького університету) та професор Андрій Федорович Грачов із Московського університету разом зі своїми аспірантами і студентами. Так що нашим дітям було весело. Особливу увагу привертала величезна домашня коза розміром з доброго теляти.

Наташа влаштувала цілий вернісаж із своїх акварелей на другому поверсі нашої бази, а Ярослав весь час «крутився» біля грачовських науковців, що вивчали молоді вулкани Тункинської западини. Для відпочиваючих курортників Грачов, Лопатін і я виступили в клубі з популярними лекціями, за що начальство запросило нас на полювання.

Це була ціла історія. Три професійних мисливців із Тункинського райкому партії погрузили в УАЗик серйозну зброю: італійські карабіни, трьохлінійну гвинтівку зразка 1930 р., берданки, «мелкокаліберки», ящик горілки, пару відер молоді картошки, свіжі помідори, огірки і кілька банок тушонки. Щоб не розбилась горілка, її помістили у 12 л відра і переклали помідорами. Туда ж кинули кілька пачок солі. Із всього цього утворився гірко-солений томатний соус. «А хто ж поїде?» – спитав я у головного мисливця Даши Базаровича Базарова – другого секретаря райкому компартії. «Поїдете Ви, Лопатін і візьміть свого малого (тобто Ярослава). Ми дамо йому берданку – хай охороняє зимову сторожку, а ми підемо на солонці за кабаргою».

«А хто така кабарга?» – спитав Діма Лопатін. «Це такий маленький олень» – відповів Базаров. «А його не заборонено стріляти, він не занесений до Червоної книги?» – допитувався Лопатін. «У тайзі усе дике і нам можна на нього полювати», – завершив дискусію районний партійний керівник. Але Лопатін продовжував заперечувати, говорив, що він стріляти не буде, бо вже є природоохоронні організації «Green peace» та ін., які захищають рідкісних тварин від браконьєрів. «А я стріляти не буду», – заявив Олег Максимович, – бо моє праве око «підбили» монгольські хунвейбіни, воно нічого не бачить і як я буду цілитись?» Даши Базарович зі мною погодився і призначив мене поваром, поки вони спочатку розставлять шматки солі, до яких у 3^{ій} – 4^{ій} ночі прийде кабарга.

Усі розійшлися шукати солонці, де найбільше оленячих слідів, а ми з Ярославом лишилися готувати закуску. Мій юний дозорний мирно спав, обнявши берданку, а я пішов шукати воду. Ми заїхали на морену недалеко від найвищої вершини Саянських гір (Мунку

Сардик), а льодовикові відклади – валуни, глини, щебінь добре фільтруються і поверхня морени була без потічків, джерел, озер, а вода шуміла десь далеко вниз, у 2-3 км від нашої зимової ізбушки. Недовго «ламаючи голову» над цією проблемою, я з допомогою знайденої тут заржавілої консервної банки став черпати якусь зелену жижу із слідів оленів і коней. «Я її прокип'ячу і все буде гаразд!» – вирішив шеф-повар. Із молодої бульби і тушонки вийшла прекрасна страва. Повернулись з солонців наші мисливці, добряче випили «Айракши москванин араки» («Московської горілки»), наїлися моєї «стряпні» та й полягали спати. Сон був таким міцним, що у 3-4^{їх} годині ніхто не піднявся, кабаргу проспали – зате ми зберегли життя ще одному звіру.

Після захисту двох дисертацій пора було повертатися додому, на Україну. Батьки постійно про це просили, бо були вже старенькі: «Ви ж обіцяли відпрацювати в Сибіру три роки, як положено, а потім – ближче до нас. А вже пройшло 17 років». Навіть ставши доктором наук у 35 років, знайти роботу в Україні виявилось не так просто. Я розіслав свої «резюме» у всі університети України, де були геологічні або географічні спеціальності. І тільки Івано-Франківський інститут нафти і газу відгукнувся позитивно. Тому що тут працювали мої старші колеги – доктори геолого-мінералогічних наук, професори Веніамін Михайлович Кляровський та його дружина Надія Хрисантівна Білоус із Новосибірського Академмістечка, Олександр Павлович Булмасов із Іркутська. «У мене кафедра загальної геології укомплектована і ти нам не потрібен, але ректор тебе візьме, бо у нас всього сім докторів наук-професорів. Так що подавай на конкурс» – зателефонував мені В. М. Кляровський. Так восени 1974 р. я став самим молодим професором Інституту нафти і газу, та ще й попав у першу десятку професорів.

Я приїхав в Івано-Франківськ у середині серпня, переночував у готелі всього одну ніч, а наступного ранку отримав 4^х кімнатну квартиру на набережній р. Бистриці Солотвинської. Два тижні до початку навчального року займався ремонтом, а під вечір купався у Бистриці. Гірський потік мав настільки чисту воду, що я прав свої білі сорочки і сушив їх на берегових кущах верболозу. За два тижні приїхала Рима з дітьми і почалась у нас нова фаза життя. Нас дивувало все: і ріка «під боком», і природа, і безліч фруктів, ковбас і м'яса. Згадуючи життя у Сибіру, ніколи не забуду, як м'ясо ми возили літаком із Москви (а у Європу нам дозволялось два відрядження на рік), а на цьому м'ясі ми знаходили фіолетові штампи не тільки Аргентини, а й Іркутського м'ясокомбінату. Ось у такій країні «розвинутого соціалізму» ми жили, а про інше життя нічого не знали.

Дітей влаштували у СШ № 1 і 3, які тоді були російськомовними. Директор, глянувши на шкільні табелі за сьомий клас у Наташі і за третій у Ярослава, не витримала такту: «И что же детям таких высоких профессоров не могли выставить отличные оценки!». Прийшлося відповісти: «Наші діти «тверді» хорошисти, а іноді й «середняки», але вчитись у Вас будуть нормально!». Так і сталося. І Наталка і Ярослав, як кажуть, «зірок з неба не хватали», завжди вчилися рівно, домашніми завданнями нас не мучали і свої СШ № 1 і СШ № 3 закінчили без проблем.

Але в літній канікулярній для них, а експедиційній для нас час усі четверо ми працювали в експедиції у Закарпатті. Два-три тижні займала студенська навчальна практика, якою ми з Римою керували разом з доцентом Леонідом Васильовичем Башкіровим. Дві групи студентів-геологів разом з викладачами і двома автобусами-Ікарусами (відповідно з двома водіями) спочатку здійснювали так званий круговий маршрут з Прикарпаття, від Дністра, через Карпатські хребти до Закарпатської низовини з острівними вулканічними горами. Це був ознайомчий маршрут протягом тижня з кількома ночовками у чудових місцях (гірсько-лісові ландшафти, чисті гірські потічки, річки, мінеральні джерела, вечірні багаття з піснями і гітарами, ну і перше студентське кохання). Потім ми ставали табором біля м. Хуст, в долині р. Ріки або Тиси, у Солотвинській западині з соленими карстовими озерами та в інших місцях. Вчили студентів, а заодно і наших «знатоків геоморфології» Наташу і Ярослава, геологічний зйомці, пошукам корисних копалин та іншим премудростям нашої науки. Шаянські вулкани і «киплячі»

мінеральні води, рибна ловля форелі, пстругів, а іноді і дунайського лосося, відвідування мальовничого озера Синевір, полинин Боржава і Плоска, чисельних кар'єрів вулканічних порід та ін. – все це залишалось у нашого «молодняка» на завжди у пам'яті.

Біля нашого табору на р. Ріці, в якій було купатись дуже небезпечно, бо кілька років тому, за розказами Л.В. Башкірова, тут потонули 2 студенти-геологи, бо барахтаючись-граючись у воді, їх затягнуло у вир (глибоке місце, де вода крутить лійки), а звідти вони вже не змогли виплисти на поверхню. Їх тіла знайшли лише в одному км нижче за течією, де Ріка впадає у Тису. Наша заборона купатись діяла чисто формально. Студенти йшли вниз або вверх за течією і там за першим же зливом ріки, де їх не видно, купались.

Велику радість для студентів доставляли походи через невисоку гірку від нашого табору до ресторану «Карась», де за 1 карбованець можна було замовити будь-якого карася, що плавали тут же у ставку. А ще один карбованець – і келих прекрасного чехословацького пива. Своїх студентів ми ніколи не бачили п'яними, чи напідпитку. Всі вели себе досить чемно і практика завершилась без пригод.

Коли вже Ярослав закінчував 1 курс «геології нафти і газу», то ознайомчу практику проводив у них професор В. М. Кляровський. На комфортабельному автобусі – Ікарусі, завантаживши намети, спальні мішки, геологічні молотки і гірничі компаси, воду і продукти, студенти рушали у 3^х тижневий маршрут через усю Україну. Вони знайомились з долинами Дністра, Південного Бугу і Дніпра, пересікали Поліську зандрову низовину, покриту водно-льодовиковими пісками, дюнами, болотами і сосновими борами, вивчали гірські породи Українського кристалічного щита, кілька разів пересікали Кримські гори, а потім спускались до Чорного моря, де знайомились з абразійними і зсувними процесами. Ночували у наметах, самі варили собі їсти, звичайно ж відпочивали і, навіть, при світлі фар Ікаруса влаштовували дискотеки і концерти. Словом у таких походах народжувалась справжня геологічна дружба.

На жаль наші нинішні студенти – геологи, геофізики або екологи не мають такої можливості: бензин дорогий, техніка застаріла, продукти дорогі. Правда один із друзів Ярослава декан геологорозвідувального факультету, а нині директор інституту геології і геофізики доцент Валерій Григорович Омельченко з допомогою спонсорів, в тому числі і польських геологів, пробує відновити такі ознайомчі маршрути. Але це не так просто в наші часи.

Після другого курсу – у Ярослава були навчальні геологозйомочна і геологорозвідувальна (на діючих бурових) практики, а після третього він подався на крайню Північ – півострів Ямал, де на березі Льодовитого океану геологи «розбурювали» перспективні на газ площі. Там працював спочатку на робочій посаді, а потім дослужився до помічника бурильника. Робота цікава, необхідна, але дуже важка: потрібно було «тягати» важкі штанги, обсадні труби, інше бурове обладнання, працювати і у денні, і у нічні зміни, під дощем і снігом, а коли виглядало сонце, то насідало полчище комарів. Ярослав рибачив у Карському морі і навіть привіз нам якоесь копчену, дуже смачну рибу. Практикантам-студентам тоді платили хорошу зарплатню і вони затримувались до самих морозів, аби щось заробити. Це теж був не поганий стимул.

Я в ті часи був першим проректором інституту нафти і газу і коли виїжджав на Тюменщину з перевітками практик, то від керівників нафтогазорозвідувальних експедицій, нафтогазовидобувних управлінь бурових робіт, вислуховував про наших студентів тільки гарні відгуки. Начальники цих контор говорили мені: «Якщо московські студенти інституту ім. І.М. Губкіна може і краще ваших теоретично підготовлені, то івано-франківці більш прагматичні, не цураються ніякої роботи, готові хоч завтра йти» – як він виразився, – «головними інженерами. Вони будуть швидко рости на виробництві». І це підтверджується навіть тепер: на Тюменщині майже 600 тис. українців працюють на російській нафтогазовий комплекс, маючи високу зарплату. І якби наша рідна ненька – Україна покликала своїх діток на Батьківщину, як це збирав своїх зі свого світу Ізраїль, то

нафтогазовий комплекс нашого північного сусіда повністю б розвалився, не треба було б більше ніяких санкцій проти Росії запроваджувати, щоби заставити нинішніх її правителів припинити війну.

А після 4^{го} курсу Ярослав разом зі своїми вчителями професором Олександром Олександровичем Орловим, доцентами Михайлом Івановичем Чорним, Левом Савовичем Мончаком, Олегом Євгеновичем Лозінським, Григорієм Олександровичем Падвою, Миколою Івановичем Атаманюком та іншими займались науково-виробничими дослідженнями на різних родовищах України. Особливо новаторською роботою було визначення впливу ультразвуку на нафтовмістні пласти. Ультразвук порушував зв'язки між зернами (чи кристалами) гірських порід, «розшатував» з'єднання між ними. Тим самим підвищував нафтовіддачу пластів. Адже тільки 30% нафти відбирають із породи, а решта лишається в надрах. Пому «битва» йшла за кожний відсоток.

Ярослав разом з М. І. Чорним розробили спеціальний пристрій, який вони називали «свистком». Це ультразвуковий генератор, що опускався у нафтовий пласт. Ця робота разом з аналізом карбонатних колекторів стала потім основою кандидатської дисертації Ярослава. У 1986 р. він закінчив інститут нафти і газу з відзнакою, але в аспірантуру не захотів. Був направлений у Київ в Український державний проектно-конструкторський інститут нафтової промисловості. Отримав гуртожиток на Кудряшовому спуску і почав працювати.

Але грянула Чорнобильська катастрофа, в Києві стало жити небезпечно. Рима влітку і восени просила його повернутись в більш безпечну місцевість. І тоді Ярослав, завдяки клопотанню про виділення додаткового місця в аспірантуру проректора з наукової роботи Юрія Миколайовича Бугая, поступив в аспірантуру до професора О. О. Орлова. Кандидатську дисертацію захищав у червні 1993 р., коли в Україні вже відбулись демократичні зміни. Досягли вони і нашого університету: на заміну заїзжого ректора професора Бориса Гавриловича Тарасова (він був випускником Ленінградського гірничого інституту, працював на різних посадах, в тому числі і першим проректором Кузбаського політехнічного інституту, а потім через Міністерство освіти України попав до нас), на нашого випускника, уродженця с. Побережжя, Тисменицького району професора Євстахія Івановича Крижанівського. Він і зараз успішно керує нашим вузом, перетворивши його з інституту спочатку в університет, а потім добився отримання статусу національного.

З 1993 року Ярослав Олегович поступово рухається по сходинках від асистента до доцента і наполегливо займається науковими дослідженнями. Спочатку це були вже згадані мною проблеми нафтогазовіддачі, а потім, десь з 1989 р., коли ми з Богданом Ярославовичем Голядом організували перший в Україні Карпатський інженерно-екологічний центр (КІЕЦ), Ярослав активно включився в дослідження з прикладної екології. Разом зі своїми колегами Орестом Романовичем Стельмахом, Олександром Михайловичем Журавлем, Анатолієм Андрійовичем Пилипенком, Ігорем Миколайовичем Смоленським та ін. вони виконали велику кількість замовлень від виробничих і наукових організацій. Спочатку це були екологічні паспорти, різні аналітичні дослідження, проекти на розрахунки викидів забруднювальних речовин. Потім, з 1993 р., коли ми організували на базі кафедри загальної геології нову кафедру інженерної екології та загальної геології, а з 1995 р. – кафедру екології, розпочалась підготовка інженерів-екологів. Перший їх випуск відбувся у 1998 р., а цього навчального року буде вже вісімнадцятий випуск. Більше п'ятисот фахівців з екології випустила наша кафедра за ці роки, в чому не мала заслуга і Ярослава Олеговича. Паралельно з розвитком кафедри змінювались і форми наукової діяльності. Після КІЕЦ був державний інститут екологічного моніторингу, потім науково-дослідний інститут екологічної безпеки і природних ресурсів (в структурі університету) – а нині НДІ нафтогазових технологій та екології.

Разом з цими змінами багато змін відбувалось і в нашому житті. Ярослав у 1994 р. одружився і зараз разом з Любов Леонідівною, теж інженером-економістом, випускницею

нашого університету, виховують прекрасного сина Станіслава, що опановує ІТ-технології та інші премудрості програмування, створення WEB-сайтів і т.д. В цьому плані збулась мрія моя і Рими: якщо не син, то онук пішов в комп'ютерні науки. Я не буду зупинятись на наукових проектах, над якими працював Ярослав. Їх було дуже багато, особливо в епоху виконання ОВНС – оцінки впливу на навколишнє середовище техногенних об'єктів. Більше десятка міжнародних проектів виконано Ярославом, або під його керівництвом. Про все це досить детально сказано у привітанні кафедри екології своєму керівнику – завідувачу кафедри екології з приводу 50-річчя. Це вже опубліковано в №2(10)-2014 нашого журналу «Екологічна безпека та збалансоване ресурсокористування».

Ярослав усе своє свідоме життя віддав університетові нафти і газу. У 2007 р. я опублікував третій том свого роману життя, науки і кохання «Мій дім – університет». Так ось університет став домом не тільки для мене, а й для Ярослава і всієї нашої родини. Колись тут починала працювати і моя дружина, яка у 1978 р. в Інституті зоології Академії наук України під керівництвом члена-кореспондента АН УРСР Вадима Олександровича Топачевського захистила кандидатську дисертацію з біологічних наук на сибірських матеріалах (тих самих зубів гризунів, про які ми вже писали). Потім Рима Серафимівна за конкурсом була обрана доцентом кафедри біології Івано-Франківського медичного інституту (нині – національного університету), а через деякий час також за конкурсом перейшла на таку ж саму посаду в Івано-Франківський педагогічний інститут (нині – Прикарпатський національний університет ім. В. Стефаника), де навіть завідувала деякий час кафедрою, а у 1996 р. пішла на пенсію.

ІФНТУНГ став рідним домом і для інших членів нашої родини. Донька Наталія (Зоріна) працює старшим викладачем кафедри екології і користується заслуженим авторитетом одного із кращих методистів нашого університету і дуже популярна серед студентів, які часто називають її «наша мама». Вона – моя перша помічниця у видавничих справах: здійснює комп'ютерний набір усіх моїх текстів, підбирає ілюстрації, корегує мої книги і наш журнал, за що я їй безмежно вдячний. У Наталії двоє дітей – син Денис, вже кандидат геологічних наук, доцент, фахівець з екологічної безпеки Дністровського каньйону, і донька Катерина, асистент кафедри екології, яка хоча і закінчила зовсім іншу спеціальність, зараз отримує другу освіту з «екології та охорони навколишнього середовища» і, перебуваючи в аспірантурі Інституту телекомунікацій та глобального інформаційного простору НАНУ, завершує підготовку до захисту кандидатської дисертації з технічних наук – стосовно моніторингу територій адміністративних районів. У Дениса є донька Каміла, а у Каті – Єлизавета. Ким стануть вони – нехай обирають, а ми з Римою допоможемо.

Мій зять Зорін Олексій – звичайний робітник, гарний фахівець з будівельно-ремонтних робіт. Завжди всім допомагає у господарських справах, особливо на городах біля наших дачних будиночків.

Денисова дружина Оля – лікар-педіатр, слідкує за нашим здоров'ям і по першій тривозі відправляє нас до лікарень. Її мама теж Ольга, працює в Італії і тому «витагує» іноді їх на Середземне море.

Отже, університет і наша родина – єдине ціле. Ми віддаємо йому усі наші кращі роки життя, творчу енергію і любов. Університет сприяє нашому росту, дає можливість розвивати свої творчі ініціативи, виховувати і навчати молоде покоління, рухати вперед науку на благо рідної України! За це все ми з Римою Серафимівною і вся наша родина дуже вдячні колективу, кафедрі, факультету, університету! Нам дійсно приємно, що в нашому житті все відбувалось, як ми планували, нас завжди оточували прекрасні люди, правдиві друзі і великі вчені – вчителі. І коли мене вітають з черговим днем народження або ювілеєм і запитують як нам вдалось створити і виховати таку хорошу родину, що було і є головним у вихованні дітей, онуків, а тепер і правнуків, я відповідаю коротко: «Є одна унікальна формула: ЖИТИ ТРЕБА ЧЕСНО»!



Рима у Нагірному – зимовій базі геологів,
1957 р.



Рима з Ярославом і Наталочкою.
Єлань, 1964 р.



Ярослав і Наталя Адаменки
в Єлані, 1966 р.



Олег з дітьми, 1966 р.



Олег, його батько Максим Максимович,
мати Олександра Петрівна, їх онуки –
Ярослав і Наталка. Ядути, 1967 р.



Ярослав і Наталка в Іркутську, 1968 р.



Ярослав Адаменко збирає гриби у саянській тайзі біля Іркутського Академмістечка, 1970 р.



Ярослав в Карасу, 1971 р.



Олег і Рима з Наталкою і Ярославом у Київському зоопарку, 1972 р.



Ярослав в Карасу, 1971 р.



Ярослав Адаменко після виробничої практики на півострові Ямал, 1985 р.



Практика із студентами. Качино, 1997 р.



Я.О.Адаменко захищає докторську дисертацію 17 листопада 2006 р.



Завідувач кафедри екології д.г.н. проф. Я.О.Адаменко зі своїми студентами



В маршруті по Карпагах. Зліва направо: О.І.Киселюк – заступник директора Карпатського НПП, М.Б.Шпільчак – заступник директора природного заповідника «Горгани» і Я.О.Адаменко



Румунія, 2008 р. Василь Тісану, Л.В.Міщенко, Я.О.Адаменко



Я.О.Адаменко в Карпагах, 2010 р.



Румунський університет «Норд» (м. Бая Маре) – наш партнер з міжнародних проєктів



Повіт Марамураш, Румунія, 2009 р.



В кабінеті завідувача кафедри екології Я.О.Адаменко та проректор з науково-педагогічної роботи ІФНТУНГ д.т.н., проф. О.М.Мандрик

Батьки Ярослава Олеговича:

Адаменко Олег Максимович, доктор геолого-мінералогічних наук, професор, лауреат Державної премії СРСР, професор кафедри екології ІФНТУНГ

Адаменко Рима Серафимівна, кандидат біологічних наук, пенсіонер, колишній доцент Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника

Поступила в редакцію 27 грудня 2014 року